

За перші два місяці нова влада здійснила низку різких кроків, які налаштували проти неї велику частину українців. Відбулися перші мітинги й найжорстокіші за всю історію Верховної Ради бійки між народними депутатами від влади та опозиції. Як ситуація розвиватиметься далі та що робити у разі громадянських протестів, розпитуємо досвідчених мітингувальників і міліціонерів.

"У ментів нюх, як у собак. Якщо боїшся - нападуть"

30-річний киянин. Понад 10 років займається радикальними протестами. Просить не називати його імені. З кінця 1990-х був бійцем УНА-УНСО. Брав участь в акціях "Україна без Кучми" 2001-го та "Повстань, Україно" 2003 року. Неодноразово затримувала міліція. Організовує виступи соціального характеру. Кілька разів брав участь у масових протестах у країнах Євросоюзу та Росії.

- На мітинг треба йти групою з п'яти-семи добре знайомих тобі людей. Разом координуватися, виручати один одного. Весь час підтримувати візуальний контакт.

Візьміть із собою компактний рюкзак. Покладіть туди аптечку, питну воду, носовик. Напередодні купіть дешеву мобілку. Внесіть із десятків найпотрібніших номерів - зазвичай, після затримання міліція переписує всі контакти з телефонної книжки. Потім вони потраплять в оперативні справи. Майте із собою трохи грошей - гривень 50-100 дрібними купюрами.

Не беріть речей, які можуть скомпрометувати. Наприклад, політичну атрибутику, літературу. Викладіть ключі. Бо, якщо затримують - приїдуть з обшуком, підкинуть наркотики або зброю. Поширена практика. На юрфаку викладачі казали нам: "Бажаєш посадити когось - підкинь". Навіть якщо не зброя, то кілька патронів у них завжди знайдуться.

Майте при собі документ, який посвідчує особу. Але не паспорт і не студентський квиток. Оскільки менти можуть одразу дізнатися твою прописку. А якщо отримають студентський - чекай проблем в університеті. Найкраще прихопити посвідчення водія або, приміром, товариства мисливців і риболовів - це точно підозри не викличе.

Одягайтеся максимально зручно й непримітно. Підійде спортивний одяг: кросівки, штани, олімпійка. Має бути міцним, щоб у сутичці не порвали. Деякі активістські сайти пишуть: "одягайте наколінники, пластикові щитки, мотоциклетні шоломи". По-перше, вони не врятовують від травм. По-друге, як потім поясните міліції, що це за речі? Не поясните - менти самі запишуть у протоколі: "готувався до вчинення злочину".

Перед виходом обов'язково вигадайте легенду, чому ви знаходитесь в районі мітингу. "В бібліотеку йшов", - не повірять. А наприклад, "побачення тут призначили" - цілком підійде. Тільки домовтеся з людиною, яка б це підтвердила.

І в жодному разі перед акціями не вживайте алкоголь чи наркотики. Тоді втрачаєш контроль над ситуацією, слабо тямиш, що відбувається. І взагалі треба пам'ятати: алкоголь - ворог революції.

Бажано, щоб хтось із групи мав контакти журналістів і юристів. Був недавно в Берліні, перед демонстрацією сиділи в кафе. Бачу: ходить якийсь мужик, роздає візитки. Виявилось - адвокат, який спеціалізується на захисті ліваків та анархістів.

Майте при собі документ, який посвідчує особу. Але не паспорт і не студентський квиток

Під час ходи чітко сформууйте ряди й зчепіться ліктями. У міліції не буде можливості висмикувати людей із колони.

На будь-якій акції з'являється чимало неадекватних людей. Серед них можуть бути й міліцейські провокатори. Таких краще виставити за межі колони. Особливо тих, хто закликає до суперрадикальних дій, а сам нічого не робить. Це точно провокатори. Інколи вони, навпаки, збивають рішучий настрій демонстрантів. У будь-якому випадку про них слід одразу повідомити організаторам. На "Україні без Кучми" ми знали штатних провокаторів у обличчя. На кожній акції зустрічали їх, як старих знайомих.

Наприкінці 1990-х їздив на "унсовські" вишколи. Там нас вчили проривати міліцейський кордон. Зчіплялись руками, підпирали передні ряди. А ті, в свою чергу, мали пробити кордон ногами. Практика показала - це неефективно. Сьогоднішній "Беркут" уже не той. Зараз це здорові треновані мужики у важких обладунках. Крізь них важко пройти напролом.

На Заході ніхто в рукопашну на ОМОН не ходить. Греки використовують специфічні прапорці з короткими й товстими древками - замість палиці. Та переважно поліцію закидають здалеку камінням і коктейлями Молотова. "Зброю пролетаріату", звісно, ніхто з собою не бере, її здобувають на місці. У кількох схованках за маршрутом демонстрації - у під'їздах, біля звалищ - можна покласти інструменти, якими потім довбати бруківку. Так робили 2001-го під час "України без Кучми", так же чинили у 1995-му під час похорон патріарха Володимира.

Пляшки із запальною сумішшю теж ховають у смітниках. Із собою не несуть за жодних обставин. Ще є "червоні шапочки". Йде собі непримітна дівчина, наче прогулюється, а в сумці несе декілька коктейлів Молотова. І в разі чого передає сумку в колону демонстрантів. Це мають бути надійні й добре вишколені товаришки, це досить ризиковано.

Під час сутички дуже важливо втриматися на ногах - у натовпі можуть затоптати. Якщо сусід упав, допоможіть піднятися. Сам так робив, і не раз. Бо інакше і він постраждає, й інші через нього можуть перечепитися.

Б'ють - не панікуйте. У такій ситуації треба моментально згрупуватися в "позу ембріона". Насамперед захищайте голову. Бо таким ударом вбити найлегше. Навіть невелика травма може пізніше мати плачевні наслідки. Закривайте голову навіть ціною поламаних рук. У разі, якщо міліція прорветься далі, спробуйте відповзти на узбіччя - тоді з'явиться шанс уникнути затримання.

Коли "Беркут" йде на штурм, за передовим загonom підтягнуться наступні. Перші, у запалі бою, женуться й тому не завдають важких травм, не затримують. А друга та третя лава роблять це вправно й методично: добивають лежачих, знущаються, тоді пакують. Під час акції "Повстань, Україно" я йшов у перших рядах. Коли почалися сутички, "Беркут" прорвався всередину колони. Ми ж опинилися в них "у тилу". Повертатися було марно й небезпечно. Тому вирішили якомога швидше загубитися в сусідніх дворах. Хто залишився, тих забрали.

Якщо когось затримують, треба будь-що вирвати товариша в ментів. У Києві це не раз спрацьовувало. Після більшості радикальних акцій, в яких я брав участь, нікого не спакували. Бо всіх, кого пробували схопити, вдавалося відбити. Не виходить зробити це силою - нехай підходять жінки й люди солідного віку, обурюються, морально тиснуть на міліцію.

Б'ють - не панікуйте. У такій ситуації треба моментально згрупуватися в "позу ембріона". Насамперед захищайте голову

Якщо ведуть у "бобик", опирайтеся, викручуйтеся, кричіть, що це незаконно. Все одно "злісна непокора" неодмінно з'явиться в протоколі - опирався чи ні. Одного разу мені пощастило вистрибнути вже із самого "бобика".

Поранених одразу віднесіть на узбіччя. Зробіть перев'язку, дайте знеболювальне. Якщо рана важка, слід викликати "швидку". Але без зайвої потреби до лікарів не йдіть. Після заворушень в "Україні без Кучми" половину арештованих становили ті, хто звернувся до лікарні. Міліція відстежує, хто поступив того дня та з якими ушкодженнями. Вирахувати учасника акції елементарно.

Після завершення демонстрації варто одразу продумати маршрут відходу. Сусідніми кварталами неодмінно ходитимуть патрулі. Поводьтеся спокійно. У ментів нюх, як у собак. Якщо боїшся - нападуть. Найкраще прикинутися звичайним перехожим. Друг у Мінську якось повертався з маршу "Чорнобильський шлях", переплутав карту й прибув на вокзал з іншого боку. Здалеку побачив посилені патрулі. Побачив якусь бабусю й запропонував піднести важку сумку. Ішов собі, мило з нею спілкувався й проскочив.

Одразу після масових заворушень установлюють контроль за станціями метро, з яких е

вихід на міжміське сполучення, - Либідська, Вокзальна, Святошин, Чернігівська. Особливо звертають увагу на молодь. Після "Повстань, Україно" 2003-го моїх друзів "в'язали" на залізничному вокзалі й на автовокзалах. Чимось не сподобався - у наручники, били одразу. Навіть за українську мову затримували. Отже, після акцій краще користуватися маршрутками, а не метро. Якщо дуже ризикуєте - беріть таксі. Ну, й на вокзалах не з'являйтеся в той вечір.

"Найагресивніший натовп можна вгамувати за хвилини - без автоматів і пістолетів"

26-річний киянин Олександр вісім років служить у Внутрішніх військах. Одне із основних завдань його підрозділу - забезпечення порядку під час масових акцій: мітингів, футбольних змагань, концертів. За умови анонімності погодився розповісти про особливості своєї роботи.

- Нема й не буде ніколи такого мітингу, якого не можна буде контролювати чи вгамувати.

У Києві порядок під час масових акцій забезпечують спецпідрозділи Внутрішніх військ "Барс", "Тигр", "Гепард", "Ягуар", "Омега" й загони військової частини Н3030.

Щоб провести мітинг, треба подати заявку. Організатори вказують очікувану кількість людей. Відповідно, ми - кількість солдатів. Зазвичай це 10 відсотків від мітингантів, але може бути більше. Частина з них - розвідники, переодягнені в цивільне, які йдуть усередині, передають інформацію начальству. Інші - по периметру натовпу. Ще частина - сидять у автобусах на сусідніх вулицях. У повному обмундируванні - касках, бронежилетах, із газовими балончиками, гумовими кийками. Якщо є потреба, то неподалік чергують КамАЗи з водометами, можуть бути бронетранспортери зі щитами. Решта чекають у частинах напоготові.

Народ - вівці. Вони нічого не роблять самі. Усе вирішують лідери натовпу, крикуни. Ми за ними стежимо. Попереджаємо, щоб не сильно випендювались, не дуже кричали. Тільки бачимо, що хтось дозволяє собі забагато, висмикуємо й відвозимо в райвідділ. А без них народ не знає, що робити. На акції "Україна без Кучми" 9 березня 2001 року зібрали пару сотень таких.

Оточуємо натовп монолітом - щільною стіною солдатів зі щитами. Вони тримають. Якщо треба - відтискають. Покричать-покричать і заспокояться. За стіною моноліту чергують наші спецпідрозділи - група вилучення та група пожежогасіння. Група вилучення - це кілька солдатів із собаками. Приміром, бачимо: забагато крикунів. Моноліт на мить розкривається, у натовп клинком вискакує група вилучення, хапає крикуна й затуляє назад у моноліт, до нас. Так можемо висмикати всіх.

Без розпорядження солдат нічого не зробить. Все вирішує командування. Бачимо, що дуже агресивні - передаємо інформацію. Бити людей - це команда президента. Президент, міністр внутрішніх справ, командуючий внутрішніми військами - наші командири. Так само заливати натовп водою - усе вирішує головнокомандуючий.

Народ - вівці. Вони нічого не роблять самі. Усе вирішують лідери натовпу, крикуни. Ми за ними стежимо

Переважно б'ємо крикунів. Не можна чіпати дітей, вагітних. Хоча якщо на моноліт лізе одна вагітна, то не чіпаємо, а з десяток - це вже натовп, можна.

Солдатів стільки, що моноліт мітингувальники не прорвуть. А як прорве якась купка, то її затиснуть, а решту натовпу оточать, заспокоять. Палаючі колеса не допоможуть - на це є група пожежогасіння.

У кожній організації є наша розвідка. Бо можуть сказати: нас буде 100 людей, плануємо мирну ходу. А насправді збирають кілька тисяч і планують штурм. Через своїх ми знаємо це наперед, готуємо техніку, солдатів. А ще розвідка може шугнути активістів: щось утнете, сидітимете у в'язниці.

Водомети стріляють їм під ноги. "Торнадо" сильно валить. Якщо попаде в голову - скалічить. Тому б'ємо по ногах. Можна зверху дощем полити. Методів купа. Але пістолетів і автоматів у солдатів немає ніколи. І без них найагресивніший натовп можна вгамувати за хвилини.

"Під час обшуку одразу піднімайте руки"

Лідер громадянської кампанії "Пора" Євген Золотарьов, 37 років:

- У нас нечасто трапляються сутички мітингувальників із правоохоронцями, бо українці занадто спокійні. Подивіться, що робиться в Греції, Латвії, Киргизії.

На мітинги обов'язково треба приходити в тверезому стані, щоб не скомпрометувати себе й команду. Не брати колючі, різучі предмети, напої в скляних пляшках і легкі наркотики.

Якщо провокатор починає виголошувати якісь лозунги, треба звернутися до правоохоронців із вимогою забрати його.

Не можна вибирати для мітингу вузькі місця. Категорично не варто проводити акції під вікнами. Уявіть, ви постійно голосно щось вимагаєте. Комусь це може набриднути, й він скине з вікна на вашу голову горщик із квітами.

Коли забирають вашого колегу, варто втрутитися й з'ясувати: чому? куди? Перепишіть службові посвідчення правоохоронця. Обов'язково дізнайтеся номер телефону та ім'я й прізвище учасника мітингу, якого забрали, щоб узнати подальшу долю людини.

Коли біжить велика кількість правоохоронців, одразу лягайте чи сідайте на землю й беріться за руки

Беріть хустинку й пляшечку з водою - якщо будуть використовувати сльозоточивий газ, намочіть носовик і накрийте обличчя.

Під час обшуку одразу піднімайте руки, нехай самі копирсаються у ваших кишенях. Так їм важче буде щось підкинути. Ні в якому разі не торкайтеся лома чи ще чогось, якщо вас просять потримати. Щоб не залишити на цих речах відбитків своїх пальців.

Коли біжить велика кількість правоохоронців, одразу лягайте чи сідайте на землю й беріться за руки. Таких не посміють вдарити - лежачих не б'ють.

"Дії кожного активного учасника акції протесту знімаються на відео"

Володимир Дмитренко, 42 роки, заступник керівника ЦГЗ МВС у Києві.

Чи правда, що головна відеокамера, яка фіксує всі мітинги на столичному майдані Незалежності, знаходиться там поблизу годинника?

- Не буду відповідати на це питання. Не заперечую, але й не підтверджую.

В Україні міліція - одна з найлояльніших. У Польщі чи Німеччині при найменшому зіткненні використовують сльозоточиві гази, щоб мітингуючі якомога швидше розбіглися. Закордонні колеги нам не раз казали, що ми діємо по старинці, тобто дуже гуманно.

На Заході вже давно відійшли від "фізичного контакту". Своїми тілами вони не закривають вулиці й не перешкоджають проходженню колони. Там правоохоронці виганяють кілька машин із водометами й учасники мітингу самі розбігаються. І ніхто не кричить, що порушуються демократичні норми.

Найбільше правоохоронці постраждали в сутичці 9 березня 2001 року (акція "Україна без Кучми". - "Країна"). Тоді натовп продирався в Адміністрацію президента. Кидали у вікна пляшки із запальною сумішшю, каміння, розібрали турнікети, якими була огорожена будівля. Постраждали 74 працівники міліції.

Закордонні колеги кажуть, що ми діємо по старинці, тобто дуже гуманно

Під час кожного мітингу правоохоронці отримують наказ оберігати та всіляко допомагати журналістам. Але коли міліція обчіплює територію, журналісти намагаються потрапити туди - і виникає конфлікт двох законів. Мало хто знає, що закон міліції домінує над законом про ЗМІ. Так, журналіст має право отримати інформацію, але якщо воно не заважає реалізації інших прав.

Дії кожного активного учасника акції протесту знімаються на відео, потім цю людину розшукують і викликають у відділок. Ніхто одразу не ловить і не виводить її, якщо вона не представляє загрози в даний момент. Щоб не спровокувати паніки й сутички.

"Мирного Майдану вже не буде. Буде жорсткий протест"

Сергій Гайдай, 44 роки, політтехнолог

Що нинішня влада має зробити, щоб люди вийшли на масові протести? Коли це може статися?

- Вона вже все для цього робить. Просто хай продовжує в цьому дусі антиукраїнської політики.

Люди вийдуть на Майдан, але точно не в цьому році, бо нема найголовнішої передумови - відсутня системна опозиція. Це буде років через п'ять. Усі інші фактори для масових протестів уже є. Соціальний запит на реформування суспільства тільки посилюється. Неповага, брутальне ставлення до звичайних людей, до Конституції, до закону зараз ще сильніші, ніж при Кучмі. Цинізм присутній у всіх кроках влади.

Для реального масового протесту залишилася тільки з'явитися новим фігурам опозиції. Бархатного, мирного Майдану вже не буде. Буде жорсткий протест із серйозними масовими потрясіннями. Вийде покоління молодше, а значить радикальніше.

Економічні негаразди, яких очікують восени, прискорять протести?

- Навряд. Нині є соціальна втома, люди не бачать ефективності протестів. Та й влада налаштована рішуче. Якщо масові протести для неї будуть небезпечними, то мітинги придушуватимуть ще у зародку. Людей розганятимуть. Майдан їм дав дуже хороший урок.

Влада спроможна запобігти масовим протестам?

- Теперішня влада вже нічого не зробить. Це неминуче, як стихійне лихо.

Але сьогодні ні Тимошенко, ні Ющенко, ні Яценюк не можуть бути лідером. Це мають бути люди не заплямовані, які не розчарували українців. Зараз їм років по тридцять, вони тільки починають свій шлях. Активно стежу за респонсистами. Вони вже сьогодні дають точні відповіді, що має робити влада, щоб жити в Україні було краще. І підтримують мою теорію, що років через п'ять треба бути готовим.

Респонсисти закликають утворити два класи

Респонсисти закликають до утворення двокласового політичного устрою.

"Вільний клас" має всю повноту прав і свобод, може вести бізнес, обирати місцеву владу, але не має права обирати чи бути обраним до вищого державного керівництва.

"Відповідальний клас" може обирати й бути обраним до керівництва державою. Але позбавлений частини цивільних прав. Зокрема не має права займатися бізнесом. А у випадку корупційних дій його судить військовий трибунал без участі адвоката.

Можливість переходу з класу в клас закріплена за кожним громадянином країни й регулюється законодавчо.

18 липня 1995 року

Похорони першого Патріарха Київського та всієї Руси-України Володимира (Василя Романюка. - "Країна").

Біля входу до Софійського собору відбулася масова бійка між учасниками похоронної процесії та міліцією. УПЦ КП хотіла поховати патріарха не на Байковому кладовищі, як вирішив уряд, а на території Софії Київської. Зрештою, поховали на площі, перед входом до заповідника.

9 березня 2001 року

У Києві пройшли акції протесту "Україна без Кучми".

Зіткнення демонстрантів із міліцією сталися біля будівлі Адміністрації президента.

Із березня по травень були заарештовані 19 членів УНА-УНСО. 18 із них засудили до 2-5 років ув'язнення.

28 червня 2004 року

Близько тисячі студентів, їхніх батьків та викладачів провели мітинг в Сумах проти об'єднання в один навчальний заклад державного університету, державного педагогічного університету ім. Макаренка і національного аграрного університету.

Студенти вирішили розпочати піший похід на Київ. Близько півтори сотні міліціонерів приїхали на п'яти автобусах і 10 патрульно-постових машинах, побили і затримали частину студентів.

Журнал "Країна" N22 від 28 травня 2010 року

текст: Андрій Мовчан, Роман Запорожченко, Олеся Поп